

Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü

Doç.Dr. Orhan ÇİFTÇİ*

SUMMARY

In child's mental improvement the presence of parents have a great importance. The human being through out of his life carries the trace of his childhood. Though a child took his first life lesson from his parents. Briefly all the behaviours of human being are the products of his childhood. Therefore the child should be taught for the correct behaviours. The father should help the child to discover himself and taught the realities of life. All these can be done by a good education.

Giriş

Birey yaşamı öğrenirken, ilk bilgilerini ve algılarını ailesinden özellikle de annesinden alır. Anne, çocuğun ilk öğreticisidir, onun aracılığı ile çocuk dünyayı kavramaya çalışır. Anne, çocuğun yol göstericisi ve ona ışık tutandır. Buna da karşılık beklemeden doğal sevgisiyle yapar. Annenin çocuğun üzerinde olan büyük etkisi de buradan kaynaklanır.

Babanın sevgisini ise ilkeler ve umutlar belirler. Bu nedenle baba sevgisi, korkutan bir sevgi değil, sabırlı ve hoşgörülü bir sevgi olmalıdır.

insanın tüm davranışları çocukluğunun bir ürünüdür. Bu nedenle insana çocukluğu sırasında örnek bir davranış aşlamak gerekir. Bunun için de, insanın, yaşamı ve kendisini iyi tanıyabilmesinin en önemli faktörü, iyi eğitilmiş olmasına bağlıdır.

Eğitim Ailede Başlar

Ailenin çocuğuna olan tutumu, onunla kuracağı ilişki nasıl olmalıdır? Başka bir deyişle aile çocuğuna en çok neyi vermelidir? Bu sorunun yanıtı; "Ço-

* K. T. Ü. İktisadi ve İd.Bilm.Fak.Öğr. Üyesi

Bana göre, çocuğun en çok muhtaç olduğu şey ana-babanın kendisine ayıracağı bol zamandır. Çocuğuna bol zaman ayıran ve bol ilgi gösteren ve bütün kusurlarına rağmen, onu içtenlikle sevdiklerini ve onunla beraber bulunmaktan zevk duyduklarını bilen ana-baba ideal bir ana babadır. Bu çoğu zaman pek kolay değildir, ama meselenin özü de buradadır.

Daha başlangıçta, ana-baba; çocuklarını olduğu gibi kabul edip, içlerindeki sevgi ve güzel duyguları kendilerine gösterirlerse bu temel atılmış olur. Ama, çocuk hangi yaşta olursa olsun, şöyle bir sırtını okşamak, hoşuna gidecek bir söz söylemek veya kendisini heveslendirmek, ana-baba ve çocuklar arasındaki o sıkı bağı daha da pekiştirir.

Çocuğu itaete yönelten en etkili şey saygı, sevgi ve beraberlik duygusudur¹.

Çocuğu içtenlikle olduğu gibi kabul etmek, ona yeteneklerini mümkün olduğu kadar geliştirmesi için gerçekten olgun ve bencil olmayan bir ana-baba gereklidir. Çoğu kez, kendimizce belli nedenlerden dolayı çocuklarımıza olabilecekleri değil, bizim istediğimiz bir şey olmaları için baskı yaparız. Böylece çocuklarımızın gelişmesine yardım edeceğimize, tersine, bu gelişmeyi önleriz. Eskiden çocukları eğitime yöntemi çoğu kez şu cümleyle anlatılırdı: "Ağaç yaşken eğilir." Bilindiği gibi eğilen bir dal, bükülmüş bir- dal olma eğilimindedir. Onu eğmekle, ağacın tam anlamıyla ve doğal güzelliğiyle gelişmesini engelleriz. Aynı durum çocuklar için de sözkonusudur.

Çocuğun kendi kişiliğini bulması çabaları kendi davranışları ile çevresindeki insanların yaptığı davranışları karşılaştırması ile başlar².

Adler'e göre, ailenin çocuğa vereceği şey: "Çocuğun doğarken birlikte getirdiği bütün iç güdülere, tepkilere, yeteneklere, vs. biçim ve renk verebilmektir"³.

Çocuğun en büyük gereksinmesi sevgi ve anlayıştır. Eğer çocuk bunu ailesinden görürse; ailesini sever ve onlara bağlanır. Zira yaşamın güç koşulları onu pek etkilemez. Çünkü, ruhsal gücü ve dayanıklılığı ailesinin ona verdiği sevgiden almıştır. Bu konuda şu düşünceler ileri sürülebilir: "Bir ailede tüm konfor temin edilse bile, çocuğa karşı sert davranan bir baba veya anneye bir çocuk nasıl minnet duygu-

ları besleyebilir?" Eğer çocuk sevgi ve sempati görürse, evde büyük yoksulluk hüküm sürse bile, yine de çocuk fakirliğin neden olduğu ızdıraplara katlanarak evine bağlanır. Şu halde herşeyden önce, evde yani ailede bir güvenlik havası esmelidir. Çünkü insanın kendinden ve çevresinden emin olmak ihtiyacı, onun maddî arzu ve ihtiyaçlarından daha önemlidir. Bu nedenle çocuğun ruhsal bakımdan tatmin edilmesi önplânda yer almalıdır.

Her insanın gelişim alanlarındaki büyüme ve gelişimi farklı olduğundan ve kendine özgü tavırları, değerleri ve ilgileri bulunduğundan kişiliği de başkalarından farklı olacaktır. Dolayısıyla her insan büyürken ve gelişirken değişik etkiler altında kalır. Bu büyüme ve gelişme boyunca her insan kendinin bir "BEN" olduğunu anlar⁴. Kişiliğin gelişmesi bilinçli bir "BEN" duygusunun ve kavramının gelişmesine bağlıdır⁵.

Zira bireyin zihinsel sağlığı ve davranışının düzenliliği, "BEN" duygusunun iyi işlemesine bağlıdır.

Çağdaş Eğitimci W.O. Lester Smith'in belirttiği gibi; "Çocuklar aile atmosferini yansıtırlar."⁶ İçinde sevgi bulunan evlerin çocukları bunu, sıcak bir arkadaşlık duygusuyla belli ederler, oysa sevgi bulunmadığı durumlarda çoğu zaman çocuklar kişiliksiz olurlar. Bilindiği gibi çocukların dünyasında ilgi çekmekönemli bir yer tutar⁷. Sevgi birey için gerekli bir besindir, sevgiye susamış çocukların herhangi bir yöntemle, ilgiyi kendi üzerlerine çekmek* için nasıl çaba harcadıklarına bakmak, onların bu gereksinimlerinin ne derece büyük olduğunu göstermektedir. Çünkü sevgi açlığı, bedensel açlık kadar acıklı ve korkunçtur. Gerçek şudur ki, bu temel besin olmadan hiç kimse eksiksiz bir kişilik gelişimi gösteremez.

Çocuğun Dünyasında Anne ve Baba

İlk sevgi ve şefkat eğilimleri anne ile olan ilişkilerle ilgilidir. Bir çocuğun en önemli yaşantısı budur. Çünkü böyle bir yaşantı ile çocuk tamamen güvenebileceği bir kimsenin varlığını kavramaktadır. "BEN" ile "SEN" arasındaki ayrımı böylece öğrenebilmektedir. Nietzsche bu konuda şöyle demektedir. "Herkes sevdiği kişinin hayalini, annesi ile olan ilişkilerine göre biçimlendirir"⁸. Gerçekten de anne ile

olan ilişkide daha sonraki bütün faaliyetleri belirlemektedir.

Bireyin yetiştiği aile ortamı ve aile fertleri ile olan ilişkiler, kişiliğin oluşmasında çok önemli bir rol oynar.

Ana-babanın değişik davranış kalıplarına sahip olması, çocukların da zamanla bilerek veya bilmeyerek bu kalıpları benimsemelerine yol açar.

Annenin çocuğuna olan tutumu, onun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun annesiyle kuracağı ilişki, onun, ömrü boyunca kuracağı insan ilişkilerinin temelini oluşturur. Bu nedenle psikologlar çocuğun aile içinde geçen (0-6) yaşının üzerinde dururlar. Yapılan araştırmalar bir çocuğun bu dönemde aldığı eğitimin, ondan sonraki eğitimine temel teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Psikologların, eğitimcilerin ve özellikle de ilköğretim öğretmenlerinin çocuğun ailesini tanımaya çok önem vermelerinin nedeni budur.

George Herbert'in de belirttiği gibi: "İyi bir anne yüz öğretmene bedeldir."⁹. Çünkü çocuk sürekli olarak annesinin yaptıkları yapar. Bu da canlı bir öğretim şeklidir. Bu tür öğretimde sözlerin büyük rolü yoktur. Çoğu zaman verilen örnekler, dilin öğretebileceğinden çok daha şey öğretirler. Bilindiği gibi gözle görülen şeyleri izlemek daha kolaydır. Çocuğa bir şey göstermeyip, sadece anlayışına hitap etmek yararsızdır, insanların bu yolla ikiyüzlülüğü bile öğrendikleri bilinmektedir. Şunu da unutmamak gerekir ki çocuklar bile, söylediklerinin aksini yapan anne ve babaları hakkında hüküm verebilecek mevki dedirler.

Baba, düşkün, kötü ahlâklı, sarhoş olsa bile, anne becerikli ve duygulu ise, aileyi bir arada tutabileceği gibi, çocuklarına da onurlu bir yaşam sağlayabilir. Toplumumuzda bu durumda pek çok aile görülmüştür. Fakat anne kötü kişi oldu mu, baba ne kadar iyi ahlâklı olursa olsun, çocuklarının hayatta başarılı olma olasılıkları azdır.

Babanın, çocuğun dünyasındaki yerini ise Joseph Nuttin şöyle belirtmektedir: "Baba ile çocuklar özellikle de yetişkin oğulları arasındaki sempati ilişkileri ileride insanın sosyal ve moral davranışlarına hükmeden kişiliğin gelişmesi bakımından son derece önemlidir"¹⁰.

Aile içindeki otoriteyi -aşırı derecede kötüye

kullanan baba kadar, aksine, bunu, çeşitli şekillerde ihmal eden baba, da çocuğun bunalımlarına bir kaynak teşkil edebilir¹¹. Çocuk, çoğu kez doğal çevresi ve morale ilişkin sorunlarla karşılaştığında babadan aydınlanmalar bekler ve ona çeşitli sorular sorar, işte çocuğun bu tür meraklarını doyumak, sabırla dinlemek, ona, akla yakın açıklamalarda bulunmak, zekâ ve kişilik gelişimini sağlayan psikolojik terbiye esaslarıdır. Aile içinde korunmuş olma ve şefkatli rehberlere sahip bulunma duygusu çocuğu aileye ve yaşama güvenle bağlar.

Her çocuğun anneden daha çok şefkate, babadan ise sevgi ile karışık yönetici otoriteye ihtiyacı vardır. Çocuklar başlarında onları disipline alıştıran ve onlara doğru yolu gösteren bir koruyucu isterler. Söz konusu otoritenin esas teması adalete ve çocuğun psikolojik haklarını kabul eden bir anlayışa dayanmalıdır.

Anne sevgisinin yokluğu ya da aşırılığı ile ölçsüz bir baba otoritesinin varlığı çocuklarda tepkiyle karşılanır. Özcan Köknel'in de belirttiği gibi; "Babanın çocuk üzerindeki aşırı baskısı, onları kavgacı, saldırgan yaptığı gibi babaya ve çevreye karşı düşmanlık duygulan beslemelerine de neden olabilmektedir"¹².

Psikoralist Erich Fromm ise; ana ile baba sevgisini ilginç bir biçimde şöyle kıyaslamaktadır. "Çocukların çoğu anne sevgisini tartacak ölçüde talihlidir."¹³.

Babaya bağlılık ise çok değişiktir. Babaya bağlılık ise çok değişiktir. Anne içinden çıktığımız yuvadır. Baba böyle bir yuva özelliği gösteremez. Aynı zamanda babanın yaşamın ilk yıllarında çocukla ek az bir ilgisi vardır. Bu ilk evrede babanın çocuk için önemi, anneninkiyle karşılaştırılmaz. Oysa baba, doğal dünyayı göstermezse de, insan varlığının öteki kutbunu oluşturur.

Baba, çocuğun öğretmenidir, ona dünyaya açılan yolu gösteren kişidir. Kanun, düzen, disiplin, düşünce gezip dolaşma gibi evreni baba gösterir.

Baba sevgisi koşula bağlı bir sevgidir, temel ögesi: "Seni seviyorum, çünkü beklediklerimi yerine getiriyorsun, görevini yapıyorsun ve bana benziyorsundur."

Çocuğun, annenin koşula bağlı olmayan sevgi

ve ilgisine hem beden hem de ruh bakımından ihtiyacı vardır.

Annenin görevi, çocuğu yaşamda güvenli kılmak, babaninki ise öğretmek ve içinde bulunduğumuz toplumun sorunlarıyla başa çıkabilmesi için yol göstermek olmalıdır. Bu da sabırlı ve hoşgörülü bir sevgi ile sağlanabilir.

Sonuç

Aile ve çevre koşullarının bireyin zihinsel güçlerinin gelişiminde büyük bir etkisi vardır. Bireyin öğrenme ortamını ilk olarak aile oluşturur. Daha sonraki bütün faaliyetleri belirleyen, anne ile olan ilk ilişkiler, ömür boyunca kurulacak insan davranışlarının temelini oluşturur.

Bu nedenle annenin görevi yaşamda güvenli kılmak, babaninki ise çocuğa yaşamı öğretmek ve toplumsal sorunlarla başa çıkabilmesi için yol göstermek olmalıdır.

Yetişkin insanın, gelecekte hayatta tutacağı yolun çocukluğun ilk yıllarında aldığı terbiyeye bağlı olduğu, pedagojinin bir buluşudur.

iyi alışkanlıklar, iyi bir eğitimle oluşur, insanda çocukluktan oluşmaktadır. Zira yaşamı boyunca çocukluğun izlerini taşıması da bunu doğrulamaktadır. Bu nedenle çocukların kendilerini ve yaşamı çok iyi tanıyabilmeleri için, iyi eğitilmeleri gerekir.

Anne ve baba olarak büyümekte olan çocuğa gittikçe artan bir yeterlilik duygusu vermeli, sonunda onu kendi başına bırakmalı ve böylece ailesinin desteğinden kurtulmasını sağlamalıdır.

DİPNOTLAR

- 1) **Alpay Y.**: *Başarının Oluşumu, Kültürel Dayanışma Yayınları, İstanbul, Azim Matbaası, 1977, p. p.84.*
- 2) **Başaran I. E.** : *Eğitim Psikolojisi (modern Eğitimin Psikolojik Temelleri), Ankara, Sevinç Matbaası, 1985, p. p. 91.*
- 3) **Alpay:** *loc. cit.*
- 4) **Başaran:** *op. cit. p. p. 237.*
- 5) **Hicks H. G.:** *Örgütlerin Yönetimi (Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından) Çev. Tekok O., Aytekin B, Bumin, B., Ankara, Son Matbaası, 1976, p.p. 166-167.*
- 6) **Alpay, op. cit. p.p. 85.**
- 7) **Alpay:** *ibid, p.p. 86.*
- 8) **Tezcan M.:** *Eğitim Sosyolojisi, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1985, p.p. 158.*
- 9) **Alpay op. cit, p.p. 87.**
- 10) **Nuttin J:** *La Structure de la Personalite, Paris, Presses Universitaires de France, 1975, p. p. 21.*
- 11) **Ünver, Ö., Tolan B, Bulut t., Dağdaş, C:** *12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları, Gazi Üniversitesi, Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara, 1986, p.p. 285.*
- 12) **Köknel Ö:** *Kişilik, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 7. Baskı, 1986, p.p. 205.*
- 13) **Haar M:** *Introduction à la Psychoanalyse Freud, Paris, Hatier, 1974, p.p. 17.*